

Prva zanesljiva poročila o prekmurskem šolstvu nam podajajo zapisniki verskih vizitacij. Ti pisani dokumenti so ohranjeni od druge polovice 16. do konca 18. stoletja.

Ni nam povsem znano, kakšno je bilo šolstvo pred reformacijo. Ustna izročila pravijo, da so bile prve šole ustanovljene istočasno z ustanovitvijo prvih župnij, kar pa moramo vzeti s pridržkom. Res pa je, da je cerkveno pravo določalo (*Corpus Iuris can. c. X. III/1*), da mora vsak župnik imeti klerika, ki skrbi za petje in vodi šolo. V koliki meri so to določbo pri nas izpolnjevali, ni mogoče ugotoviti. Vsekakor pa je na sedežu večjih župnij bila šola že iz tega razloga, ker so morali skrbeti za duhovniški naraščaj. Večino kandidatov za nižjo duhovščino so izobraževali doma, ker je le redkim bilo mogoče šolanje v višjih šolah. Za kraje v Prekmurju, ki so bili pod ogrsko vlado, je znano, da je že kralj Štefan zapovedal, da mora vsakih deset občin zgraditi cerkev in šolo in ustanoviti župnijo. Dolnje Prekmurje pa je politično in cerkveno spadalo pod Hrvatsko ves srednji vek, cerkveno celo do ustanovitve szombatheljske škofije leta 1777. Zato zasledimo v najstarejših spisih in prekmurskih župnijah tudi zapisnike o šolah in učiteljstvu.

Doba reformacije je močno zajela Prekmurje ravno na področju šol. Tako je leta 1625 kardinal Peter Pazman, ostrogonski nadvladika, poročal papežu Urbanu VIII., da v vsem ogrskem kraljestvu tostran Donave ni nobene katoliške šole (Premrou v ČZN 1922, stran 68). Iz druge polovice 17. stoletja pa so ohranjena poročila o prekmurskih šolah, kar dokazuje zbirka pesmi, nastala med leti 1649 do 1710, kjer je opomba, da je pesmarica služila pevovodjem v cerkvi in v šoli. (Fr. Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje, Ljubljana, str. 300.)

Na teh šolah so duhovniki prvotno poučevali verouk, pisanje, čitanje in nekoliko računanje. Ker pa so bili zaradi naraščanja števila vernikov prezaposleni, so pričeli poučevati organisti, razen verouka. Opravljali so dvojno službo, zato so imeli tudi dvojno ime: ludimagister (ludere — igrati, magister — učitelj).

Vsak cerkven učitelj je imel v šolskem splotju prosto stanovanje. Kot učitelj je dobival od staršev svojih učencev šolnino in plačo v naturalijah. Kot organist pa je imel zrnsko bero in štolnino. Šole so bile izključeno cerkvene ustanove do najnovejšega časa. Cerkev jih je ustanavljala, imela oblast potrjevati izvoljene učitelje, predpisovati učno tvarino,

voditi vso nadzorno oblast, vršiti disciplinsko sodstvo in potrjevati sklepe šolskih stolcev, ki so opravljali šolsko imovino, razpisovati šolske doklade, skrbeti za vse potrebe šol in pouka ter voliti učitelje.

V prvem uradnem statističnem popisu za šole na slovenskem ozemlju iz leta 1865 (*Detail-Conscription der Volksschulen in den im Reichsrathe vertretenen Königreich und Ländern*), ki je izšel leta 1870, ni zajeto Prekmurje. V podatkih iz literature (Slovenski učitelj, 1873, št. 9) beremo, da so imeli Slovenci v Prekmurju okoli leta 1870 27 osnovnih šol. Katoliške šole so bile v Gornji Lendavi, Nedelji, Cankovi, Martijancih, Soboti, Pertoči, Pečarovcih, Tišini, Sv. Juriju, Sv. Benediku, Dolnjem Siniku, Gornjem Siniku, Dolencih, Štefanovcih, Bogojni, Turnišču, Beltincih, Črensovcih, Adrijancih, Ižakovcih, Bistrici, Gomilici in Poljani. Protestantske šole pa so bile v Pučincih, Budencih, Križevcih in Petrovcih.

Od leta 1868, ko je izšel šolski zakon, je državni šolski nadzornik ob pregledu šol ugotovil, ali so učitelji predelali z učenci predpisano snov in so o tem poročali škofiji in ministrstvu za uk in bogočastje. Vse te pravice je imela cerkev do leta 1919, ko so Prekmurje priključili Jugoslaviji. V jugoslovanskem Prekmurju je bilo tedaj 93 šol in sicer 53 verskih (39 rimskokatoliških, 13 evangelijskih in ena izraelitska), 32 državnih in 8 občinskih. V Prekmurju je ta posebnost, da je imela skoraj vsaka občina svoje malo pokopališče in več občin tudi svojo šolo, čeprav občine niso bile daleč narazen.

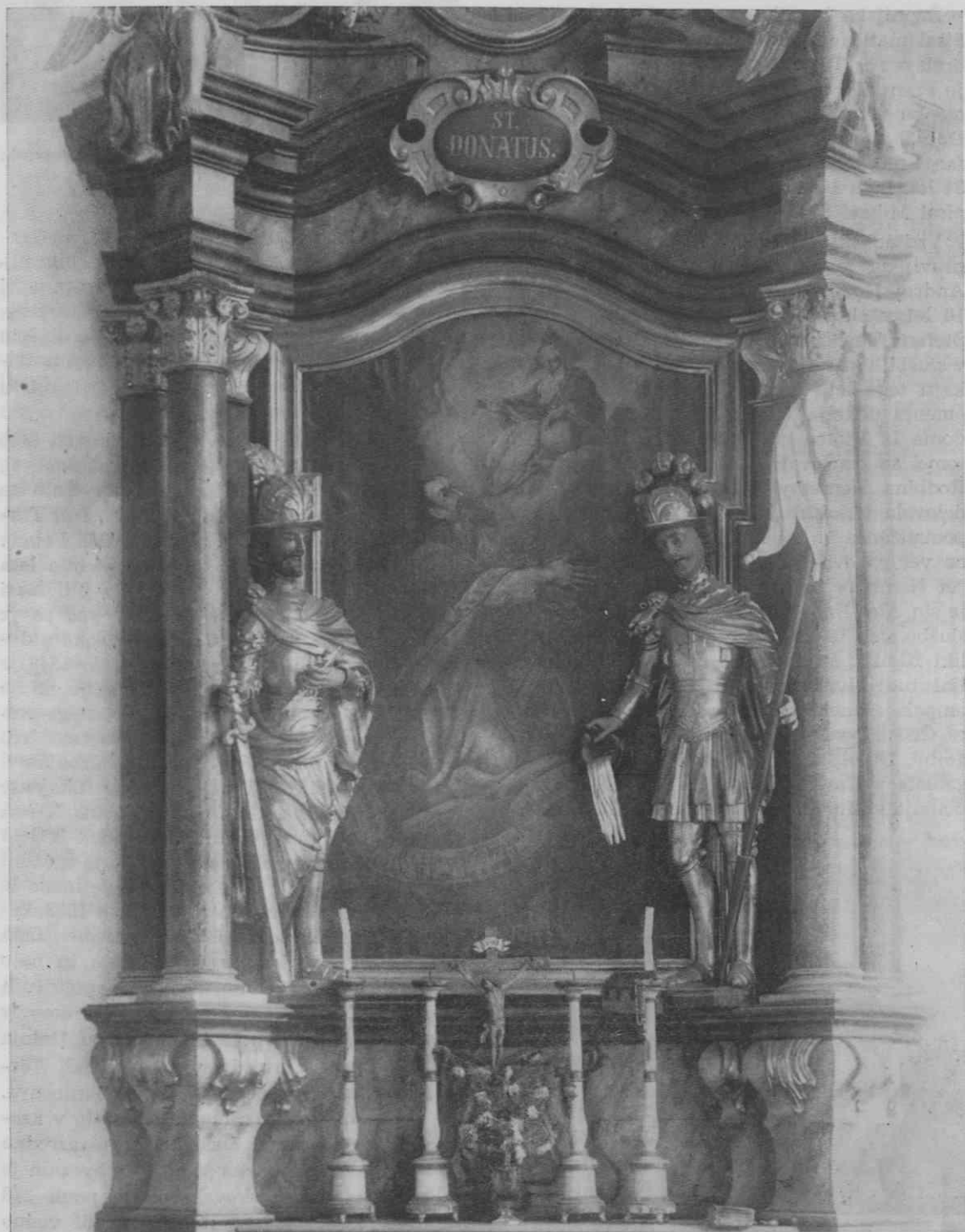
Prosvetni poverjenik v deželni vladi, predstavnik katoliške Slovenske ljudske stranke, je kar samovoljno nastavljal učitelje na cerkvene šole, določal učno snov, predpisoval učne knjige in izvajal vso nadzorno in disciplinsko oblast. Šolskim stolcem z župnikom kot predstavnikom je pustil, da so sestavljali predračune in skrbeli za kritje šolskih potreb. Končno je zakon o ljudskih šolah z dne 5. decembra 1929 vse ljudske šole poddržavil in s tem je bil konec cerkvenih šol.

V takih razmerah v Prekmurju je nastajala in se razvijala poleg drugih prekmurskih šol tudi šola v Turnišču. Še odprto je vprašanje, kdaj je bila ustanovljena. Po podatkih iz šolske kronike je razvidno, da je bila ustanovljena istočasno s turniško faro v letu 1303, kar pa moramo vzeti s pridržkom. To šolo so imeli za vzgojo klerikov, ki so jih pripravljali za duhovniške kandidate. Turnišče je bilo v tej dobi kulturno središče in, kakor

navajajo stari zapisniki, prijetno zatočišče patronov grofov Banfyjev.

Prvotna šola je stala na mestu, kjer sedaj stoji zgradba posestnika Stefana Horvata na št. 14 a, tj. v neposredni bližini farne cerkve. V cerkvi je na sliki sv. Donata votivni napis iz leta 1763, ki prikazuje farno cerkev, župnišče in tudi šolsko stavbo, ki je bila lesena

in s slamo krita. Kanonične vizitacije iz tistih dob potrjujejo obstoj šole. Prva uradna poročila zasledimo v vizitacijskem zapisniku z dne 31. marca 1669, kjer je zapisano, da je bil v Turnišču učitelj Matija Goričan, pred njim pa neki Bajc, o katerem pravi zapisnik, da je bil dober človek, a pomanjkljivo izobražen in zato ni imel učencev. Nadalje omenja

Oltarna (leva stranska) slika sv. Donata v Turnišču z upodobitvijo »scimprane« in s slamo krite šole v podnožju — Slovenski šolski muzej v Ljubljani

zapisnik še bero, ki so jo »krivoverske družine« plačevale učitelju. Sledi vizitacijski zapisnik z dne 20. maja 1688, kjer je zapisano: »Učitelj in orglavec (ludimagister) je Agec, ki ima hišo in šolo poleg župnikovega travnika. Nekateri vasi mu dajejo zrnsko zbirco in raboto.« To kaže, da je šola že od začetka stala na mestu, kjer še sedaj stoji. (Fr. Kovačič, ČZN, XXI.)

Župnijska kronika navaja, da je leta 1683 pisal matične knjige Štefan Slavič, učitelj in orglavec v Turnišču. 13. februarja leta 1720 je Franc Horvat, župnik v Turnišču, bil boter otroku učitelja in orglavca Franca Tolanyja. Dne 2. avgusta 1762 je v Turnišču umrl Štefan Štefanec, organist in učitelj, star 33 ali 34 let. Leta 1732 je krstno in poročno knjigo pisal Mihael Ščapy, učitelj in organist.

Vizitacijski zapisnik z dne 14. maja 1778 pravi, da je bil na šoli v Turnišču učitelj Andrej Hozjan, doma iz Trnja, ki je tu že 10 let v službi. Imel je pomožnega učitelja Štefana Turnerja iz Brezovice. Do kdaj je bil v službi, viri ne povedo, verjetno do leta 1806, kajti tega leta je umrl in tedaj zapisnik že omenja učitelja Jožefa Nemethyja, ki je bil doma iz Vinice na Hrvatskem. Njegovi potomci so poučevali na šoli vse do leta 1919. Rodbina Nemethy (Nemeti) je nad sto let delovala v šolski službi v Turnišču, ki se je pomadžarila in je pustila sledove svojega dela na več rodovih tukajšnjega prebivalstva. Jožef Nemethy je učil do leta 1848, sledil mu je sin Aleš Nemethy, ki je nastopil učiteljsko službo star 19 let. Učiteljišče je končal v Veliki Kaniži. Istočasno je do leta 1869 opravljal tudi službo notarja. Sam ni poučeval, ampak je imel najete pomožne učitelje: Franca Čizka, pozneje učitelja in organista v Bogojini; Nikolaja Ficka, pozneje učitelja in organista v Cankovi; Ignacija Šlebiča, pozneje učitelja v Murski Soboti, Blaža Zelka, pozneje

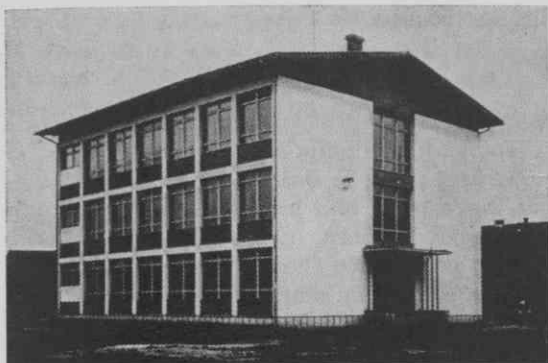
Opuščena ljudska šola v Turnišču (zahodna stran), zgrajena med leti 1830–1848 — Slovenski šolski muzej v Ljubljani

Stavba, zgrajena leta 1878, prezidana 1939 — Slovenski šolski muzej v Ljubljani

učitelja pri Sv. Juriju, Janeza Cigana in Ferdinanda Hartmana (Hunjady), ki sta bila pozneje učitelja v Gederovcih. Leta 1884 je umrl Aleš Nemethy, nasledil ga je Janez Nemethy, nečak umrlega. Na turniški šoli so še do leta 1895 poučevali Matilda Perce, žena upravitelja Janeza Nemethyja, Pavel Török, Alojzij Rac in Franc Mészáros.

Turniški otroci so prvotno obiskovali šolo tam, kjer stoji še danes (prvotna stavba), tj. v neposredni bližini farne cerkve. Šolo so obiskovali otroci iz okoliša sedanjih šol: Turnišče, Lipa, Gomilica, Nedeljica, Mala Polana in Velika Polana. Vseh šolarjev je bilo leta 1778 okoli 50. Nekateri učenci so bili stari tudi 20 let. Pouk ni bil obvezen, pač pa je bil zelo drag, ker je bila šolnina visoka v denarju in naturalijah. V letih 1830 do 1848 je bilo postavljeno novo šolsko poslopje, ki je imelo le eno učilnico. Zaradi povečanega števila učencev so si pomagali z najemanjem prostorov v sosednih hišah, da so lahko imeli pouk do leta 1875. Tedaj so se od tukajšnje šole odcepili Lipa, Gomilica in Polana. Tesna turniška šola in obvezen šolski pouk iz leta 1876 je zahteval novo stavbo, ki so jo zgradili leta 1878. Toda žal tudi ta stavba je imela le eno učilnico, razširili so jo šele leta 1883, čeprav je imela že leta 1882 pet razredov. Leta 1884 je bila urejena tretja učilnica in nato še četrta. Po seznamu občin po političnih okrajih z navedbo raznovrstnih podatkov iz leta 1927 je bil v političnem okraju Dolnja Lendava kraj Turnišče imenovan tudi Törnišče, Turnisa in po madžarsko Bantornya. Po ljudskem štetju iz leta 1910 je bilo v kraju 1228 prebivalcev. Delovala je 6-razredna rimskokatoliška ljudska šola. Šoloobveznih je bilo 276 otrok, obiskovalo pa je pouk 273 učencev. Leta 1939 so morali zaradi vedno večjega števila šoloobveznih otrok stavbo povečati in urediti učilnico tako, da je imela

Osnovna šola v Turnišču, stavba zgrajena leta 1961 — Slovenski šolski muzej v Ljubljani

tega leta turniška šola sedem oddelkov in osem razredov.

Učne knjige in učni jezik so bili do leta 1870 slovenski. Po tem letu je prevladovala madžarščina vse do konca prve svetovne vojne. Do leta 1918 je skrbela za šolo rimskokatoliška verska občina Turnišče, nato pa upravna občina Turnišče in banovina. Leta 1941, po kapitulaciji Jugoslavije, je Turnišče ponovno prešlo v madžarske roke, kjer so bili učitelji Madžari, ki so takoj uvedli v šolo madžarski učni jezik. Leta 1945, tik pred osvoboditvijo, so se v šolsko poslopje naselili nemški vojaki, ki so šolo ob odhodu zažgali. Po osvoboditvi so imeli prvotno pouk v stari občinski gostilni, ki je imela le dva tesna prostora. Po odhodu onemoglih starčkov v Rakičan, so imeli pouk v stavbi (stara župnišče), ki je imela tri učilnice. Tako je bil pouk s približno 500 učenci razdeljen med dve stavbi, ki sta bili približno 1 km narazen. Zelo je primanjkovalo tudi učnega kadra. Leta 1960 se je izpolnila petnajstletna težnja vaščanov po gradnji nove šole. Nova stavba stoji v središču Turnišča. Ima dve nadstropji in dvanajst učilnic ter ves nov šolski inventar. S poukom v novem poslopju so pričeli v šolskem letu 1961/62. S tem je bil rešen dolgoletni problem šolskih prostorov, ki so osnova za dober pouk.

Ko poteka 300 let šole v Turnišču od prvih uradnih poročil, ki imajo v vizitacij-

skem zapisniku z dne 31. marca 1669 zapisano ime učitelja, ima Turnišče popolno osemrazredno osnovno šolo Štefana Kovača. Po uradnih statističnih podatkih v šolskem letu 1968/69 je bilo na zavodu 18 oddelkov in 521 učenec.

OPOMBE

Protokoli vizitacij, ki jih hrani nadškofijski arhiv v Zagrebu, so vezani in imajo naslednje signature za leta:

1. 1650—1669 Protokoli Br. 3/III. Sv. III. Acta visitationum canonicarum Tomus XII. — 2. 1688—1693 Archidiaconatus Bexin. Br. 70/1. — 3. 1698 Archidiaconatus Bexin. Br. 71/II. — 4. 1699—1703 Archidiaconatus Bexin. Br. 72/III. — 5. 1716—1720 Archidiaconatus Bexin. Br. 73/IV. — 6. 1738 Archidiaconatus Bexin. Br. 74/V. — 7. 1747—1756 Archidiaconatus Bexin. Br. 75/VI. — 8. 1760 Archidiaconatus Bexin. Br. 76/VII. — 9. 1760 Conscriptioes Parochiarum cis, transque Muranarum in Arhivi Diaconatu Bexin ac Comitatu Szaladiensis situatarum 1760. Sv. VIII, Br. 77/VIII. — 10. 1768 Archidiaconatus Bexin. Br. 78/IX. — 11. 1771 Conscriptioes Paroch. Arch. Bexin. Br. 79/X. — 12. 1774 Conscriptioes Paroch. Arch. Bexin. Br. 80/XI. — 13. 1779—1784 Archidiaconatus Bexin. Br. 81/XII. — Izpiski o šolah in učiteljih, ki so navedeni v zapisnikih pod kraji: Bogojina, Dobrovnik, Turnišče, Dolnja Lendava, in pod Ludimagister et Campanatore (učitelj in zvonar).

1. Izvlečki iz župnijske kronike župnije Turnišče. — 2. Izvleček iz kronike šole v Turnišču. — 3. Izvleček šolske kronike v Slovenskem šolskem muzeju. — 4. Fr. Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje, Ljubljana 1926, 300. — 5. Fr. Kovačič, Gradivo za prekmursko zgodovino, ČZN, 1926, 13. — 6. Slovenski učitelj, 1873, št. 9. — 7. M. Slavič, Prekmurje, Ljubljana 1921. — 8. Svet ob Muri, Letnik I, Fr. Gumilar, Prekmursko šolstvo skozi stoletja, stran 156. — 9. Vi. Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I, Ljubljana 1963, 34. — 10. Fr. Ostanek, Pomen šolskih kronik za zgodovino šolstva, Kronika, 1953, 180. — 11. Krajevni leksikon Dravske banovine Ljubljana 1937, 306. — 12. Statistični pregled šolstva in prosvete v dravski banovini, Ljubljana 1941. — 13. Seznam osnovnih in srednjih ter višjih in visokih šol na začetku šol. leta 1968/69, Ljubljana, marec 1969 (Zavod SR Slovenije za statistiko).

